

MALA RAZPRAVA O METODI ISKANJA RESNICE V (DUHOSLOVNIH) ZNANOSTIH¹

Strgar Tomaž
Univerza v Ljubljani

The article consists of two parts, each written in a different mode though both address the same theme: the relation between the structure (or: *internal logic*) of Slavic languages on one hand, and some of the most important concepts of Hegel's *Science of Logic* on the other hand.

The first part introduces the subject in a style which "may appear odd to many readers: too strict to be belletristic, too loose to be science." It has no explicit but quite a few implicit references (i.e. the syntagm "literary joke" tends to allude to the notorious "Sokal Affair"). The attention is, among other things, directed towards the usage of negation in Slavic languages in footnotes of the *Introductory Remark*. The *Metaphysical Remark*, a kind of historico-poetical exercise is what follows next.

The crucial point of the discourse is then presented in the *Digression: Something*, a strict linguistico-logical derivation of the dialectical moment contained in the Slovenian word 'nekaj' (i.e. 'something?'), which, as 'Etwas', represents a concept "of supreme importance" in Hegel's *Science of Logic*. It is shown that 'nekaj' in itself, by way of its inherent negation ('ne-kaj', lit. 'not-what') successfully accommodates the Hegelian concept of *Aufhebung*.

In the *Supplement*, as the second part of the article is subtitled, some of the above theses are substantiated by an article on the exceptional reception of Hegel's philosophy in 19th-century Russia, for which a more scientific explanation is now offered: namely, that the *Hegelian dialectical logic* (at least as far as *Aufhebung* is its key concept) actually represents *the internal logic of Slavic languages*.

Uvodna opomba²

Takšne misli je imel zagotovo že marsikdo, čeravno najverjetneje res ne v natanko takšnih oblikah ter vrstnem redu, kot so te zapisane tu; niti pisec. A to vsekakor ni ključnega pomena, četudi je hkrati res, da k vsemu skupaj *nekaj* le še pridoda.

Tole-tu je nekakšna lepljenka, sinteza različnih pogledov na vprašanja duhá, kot se ta zastavljajo znotraj te naše tako imenovane 'zahodne kulture'. Nekaj je povzeto iz razprav o tem, nekaj iz tistih o ónem; nekje so besede zaobrnjene, kak kos je kar prepisan.

Ker pa je v teh krajih 'izvirnost' sila cenjena reč, naštejmo osnovne tri vire, iz katerih črpa tale tekst (in so bili bržkone ravno tako že neštetokrat naštetí, pa čeprav v drugačnih pojmovnih obrazcih). En vir so knjige, zapiski, razprave in podobno; skratka, neka izgotovljena, ubesedena ali kako drugače zaustavljena védenja in videnja.

Drugi, precej pomembnejši vir so neposredni življenjski stiki z drugimi individuumi najrazličnejših interesov, pa tudi z 'naravo' sámó; torej *odnosi* vseh vrst.

Tretji vir pa niti ni čisto pravi vir³ in sploh ga je težko opisat; je to, kar ustvarjalnemu postopku omogoča njegovo postopkóvnost; bi rekli, da je le nekakšno *naravnávanje*...

¹ Op.ur.: avtorsko lektorirano besedilo.

² Samostalnik 'opomba' izhaja iz dovršnega glagola 'opomniti', čigar prvotni pomen je 'povzročiti da se spomni'.

³ Človek bi rekel: 'Bi mislil, da je *nekaj*, ko je vendar *nič*'. To je eden izmed redkih literarnih obrazcev našega jezika, ki (s pomočjo vrivka 'vendar') dopušča pozitivno izražanje ničá. V zahodnoevropskih jezikih vključno z grščino, ki (za razliko od slovanskih) sodijo v *kentumsko* vejo indoevropskih jezikov, je takšna tvorba običajna; prim. npr. ang. 'There *is* nothing there.'

Literarna šala.

Najbrž se bo ta oblika »razpravljanja« marsikomu zdela čudna: prestroga, da bi jo uvrstil med leposlovje, preveč svobodna, da bi bila znanost. Bi rekli, da je morda še najbolj filozofska, čeprav po drugi strani v marsikaterem smislu niti to ni. Mogoče bo kdo vse skupaj vzela zgolj kot kakšno literarno šalo, sam pa mislim, da je (tudi) *nekaj* več.

Je kar je, karkoli že je; in pisana je zato, da bo brana. Nekdo se bo ob njej zabaval, drugi bo nad njo zabavljaj, komu tretjemu bi morda ne ustrezal naslov, češ da ne ustreza vsebini; nekdo jo bo razumel tako, drugi spet drugače, tretjemu se bo morda zdelo, da tu sploh ni kaj za razumet. Morda se bo našel kdo, ki jo bo (v celoti ali v kakem njenem delu), razumel ravno tako dobro in še boljše kot tisti, ki jo je zapisal; to je še celo najbolj gotovo.

Od kakšne popolnosti je zagotovo daleč, a nekaj resnice se v njej le zrcali. Zdi se, da ima morda nekoliko preveč opomb, a nekaj malega previdnosti preveč pri takšnih šali ne more povzročiti kake prav posebno velike škode. Sama zase vsekakor ne pomeni nič⁴ in na nek način jo lahko razume vsak; če ne po formi pa po vsebini.

Pisanja v stilu 'za-vse-in-za-vsakogar-nekaj' sicer običajno privedejo do tega, da nastane nekaj ničemur podobnega,⁵ a to tveganje pač prevzemam nase. Poleg tega pa: lahko, da je tole pisanje zanič, lahko bi celo rekli, da vse skupaj ni nič⁶ – a tudi to je *nekaj*.

Metafizična opombaČloveška basen (brez konca in začetka).

Zanikati obstoj samega materialnega sveta,⁷ kot je to približno v času rojevanja neke nove znanosti nekje na italijanskem storil nek irski škof, katerega je tisti bistri anglež, ki je onega nemca zbudil, da je ta nekoliko nerodno metafiziko obrnil (pri čemer se je zdelo, da je ob tem en kos odletel) ter jih ob tem še par predramil, ponekod omenja kot dobrega, je dandanes v očeh večine norost.

Mogoče zabavna, celo zanimiva norost, a vendarle norost. Povsem neupravičeno, bi lahko rekli. Povsem upravičeno, bi lahko ravno tako upravičeno dejali; metafizika, in to vemó vsi, pač ni iz porcelana.

A nad vsem tem skupaj (in še čem drugim in predvsem nad sabo samim) je šel nedolgo zatem v samoto nek mladi danec obupavat, kakega nemca je kaj celo tako daleč vleklo, da mu je še osebnost razpadla, spet tretji se je šel glede vsega skupaj na angleško kregat (tale menda francoske solate ni maral; pač stvar okusa; priznam, tudi meni ni preveč všeč, čeprav sicer v njih kuharske veščine sploh ne dvomim) in vse sorte se je godilo.

Sliši se hecno... zdaj... za nazaj... Takrat pa je kri tekla! A óni vrag, se zdi, šalo redko kdaj pred kom tako kam daleč stran odnese, da bi je ta ne mogel več poiskati... Tisti omenjeni bistrež je, denimo, sprva, nerazumljen, obupaval, a se je nekako znašel. Na stara leta, ko so ga za še prosili, pa jim je prijazno odvrnil, da je za kaj takega prestar, predebel in prebogati (in jim dal stare knjige še enkrat za brat). Kak drugi se je spet drugače znašel.

In vse tole in še marsikaj, kot kaže, v osnovi, le zaradi nekkih sto tolárjev. Bi človek rekel: saj sto ni taka reč, pa naj jih ima kdor hoče. A to, kdo naj jih ima, sploh ni bil problem! Le to, poenostavljeno rečeno, al' »sto« pravilno reče se s 's'^s al' s 'k'^h...

⁴ 'Nič' je zanikan preko nekega (njemu zunanjega) pomena.

⁵ 'Nič' je tu v nekem razmerju, t.j. *nekaj* se v njem že zrcali.

⁶ 'Nič' je dokončno zanikan; obrazec je gola forma, a izraža nekaj pozitivnega.

⁷ Privoščimo si, seveda zgolj priložnostno in v opombi, tale verz:

NEKOČ, NEKJE, NEKDO JE JABOLKO PREREZAL.
DOBIL, ZAČUDA, KOSA JE, NE JABOLK DVEH.
KATERI OD OBEH ZDAJ JABOLKO JE V RESNICI?
NE TA; NE ONI; NE TISTI KI GA JE PREREZAL.

Digresija: »nekaj«

Včasih dobi človek, ko ob upojmljanju (t.j. iskanju formulacije) nekega/lastnega stališča naletava na posamezne jezikovne tvorbe (in se mu nenadoma zazdi vredno ob kateri izmed njih nekoliko postati), občutek nekakšne posebne izbornosti, ki jo materin jezik izkazuje napram kakim drugim, njemu zgolj (bolj ali manj) površno poznanim jezikom. Tak je, denimo, za nas, pojem »nečesa«.

Ta naš »nekaj« namreč v sebi samem izredno lepo povzema tisto znano Spinozino dialektično metodološko pozicijo: *omnis determinatio est negatio*. Je ravno »ne-kaj«: določa se, oziroma, svoj predmet določa, skozi že v njem samem⁸ prisotno negacijo. In takšno branje nam potrjuje tudi etimologija besede.⁹

A vendarle, dopustimo si v to nekoliko (metodično) podvomiti. Etimologija namreč ni povsem zanesljiva veda, saj izhaja predvsem iz zgodovinskih dejstev. Ta pa so, še posebej v območju jezika kot nekakšne *fiktivne bitnosti*, večkrat precej zamegljena. Potrebno je torej dopustiti možnost, da je etimološka razlaga napačna.

Tollendum esse Octavium.

Najprej smo v skušnjavi, da ta naš »nekaj« (po vzoru *vélikih*) pojmujeemo *zgolj in samo* kot »nek-kaj«, kot je to slučaj pri, denimo, nem. »et-was«, in dalje, ang. »some-thing«. Naš pojem seveda nedvomno označuje ravno tisti »nek-kaj«, to ni vprašljivo;¹⁰ pokazali pa bomo, da je hkrati strukturno zagotovo ravno tudi »ne-kaj«.

Angleščina v osnovi izraža »nekaj« kot neko do neke mere določeno reč: »some-thing«. Ob tem predpona »some-« izraža neko določeno mero nedoločnosti, ki tisto reč vzpostavlja v smislu razlike nasproti preostanku (celote). Mera določenosti te reči (»thing«) v njej sami ni določena in jo lahko v določeni meri določa šele od nje strukturno povsem ločen členek (»a«, »the«). Če to reč zanikamo, neposredno dobimo »nič«, »nothing«.

Nemški »et-was« je (strukturno) bolj podoben »nečemu«. Predpona »et-« po eni strani ustreza predponi v angleški zloženki, hkrati pa jo (namreč angleško zloženko) v njeni celoti povzema že v sebi sami, dasiravno ob tem ohranja pretežno kvantitativno naravnost za sebe stoječe predpone »some«. Reč sama, torej kvalitativna komponenta, se tu skriva predvsem v »was«, čeravno je je nekaj moč najti tudi že v »et-«. ¹¹ Če pa »was« (po angleškem, ali pač po slovenskem modelu) neposredno zanikamo, ne dobimo nič.¹²

In zdaj »nekaj«. Ta, vzet neposredno, torej kot »nek-kaj«, najprej *dviguje* mero

⁸ Bodimo pozorni: sintagma 'v njem samem' se na tem mestu (z vidika strukture jezika) z enako stopnjo veljavnosti nanaša tako na goli pojem, izražen v tistem 'se' (mimogrede: slovarska definicija besedice 'se' se v danem kontekstu lahko bere kot kaka angleška detektivka), kot tudi na 'svoj predmet', torej na tisto (do neke mere določeno) reč samo, ki jo obravnavani pojem (zgolj) označuje.

⁹ Jezikovno utemeljene izpeljave terjajo še posebno previdnost, saj lahko sicer (z nekaj malega fantazije) iz posameznih besed izpeljemo marsikaj. Poglejmo si možnost neznanstvene (zlo)rabe jezika na primeru »neba«. Besedo »nebo« bi lahko denimo, nekoliko nihilistično, tolmačili kot »tisto-kar-ne-bo« (nebo='navidezno usločena ploskev nad obzorjem'). Dalje, »nebésa«, v kakem eshatološko-teološkem kontekstu, kot »kraj-kjer-ni-bésa« (bés='zli duh'). In še naprej, v slogu novodobnih azijsko navdahnjenih duhovnih gibanj: »nebésa« so v resnici le (morda tendenciozno popačena) »nebésa«, torej zgolj »kraj-kjer-ni-bésa« (bés='najvišja stopnja jeze'); šibkejše, manj neugodne stopnje (duševnega) neugodja pa so tam še vedno prisotne in se povsem izgubijo v 'sedmih nebesih' - ta so šele tista 'absolutna blaženost osebno, nasebno in zasebno'. Toda v zgornji izpeljavi je neka neodpušljiva napaka, ki ji jemlje sleherno znanstveno kredibilnost, pa čeprav se zdi, da (v sebi) deluje popolnoma logično. Logika sama namreč tu nikakor ne zadostuje, saj je jezik bistveno zgodovinska tvorba; ključnega pomena je torej etimologija. Poglejmo: »Nebo« se etimološko (žal) veže na ide. koren **néb^h* - 'moker, vlažen' ter dalje **néb^heses* - 'vlaga, oblak, megla'. Današnji pomen 'nebo' se je razvil predvsem v jezikih ljudstev, ki so živela na področjih, kjer je bilo nebo večinoma zastrto z oblaki. »Nebo« potemtakem ničesar ne zanika – ne bodočnosti, ne bésa, ne bésa, ne nič – (bilo) je zgolj pretežno oblačno. In tudi »nebésa« so izpeljana neposredno iz »neba«.

¹⁰ Uporaba dvojne zadržitve 'nedvomno' in 'ni vprašljivo' v takšnih izpeljavah, ki naj vseskozi sledi le izpeljanim resnicam, utegne koga zmotiti. Takšni lahko izbira med absolutno skepo in neskončnim regresom.

¹¹ Celotna angleško-nemška zgodba je v resnici seveda precej bolj zapletena, a v grobem gornja izpeljava stoji. Bralec, ki ga tovrstna jezikovna telovadba veseli, si lahko izpeljave predpon »et-« in »some-« ogleda sam, saj bi njih natančnejša obravnava tukaj-in-zdaj zavzela preveč prostora-časa.

¹² Namreč: tako pridobljena zloženka v nemškem jeziku ni veljavna.

določenosti neke (poprej v manjši meri določene)¹³ nedoločnosti, hkrati pa, vzet etimološko, torej kot »ne-kaj«, to svojo izvorno nedoločnost obenem tako *ukinja* (s tem da jo preko v njem samem izvorno prisotne negacije enostavno zanika) kot tudi *ohranja*, saj jo ravno povzema na neki višji ravni (pojmovne) določenosti.

Aufhebungsverfahren.

Slovanski jeziki, vidimo, v nasprotju z germanskimi mero nedoločenosti nečesa določajo neposredno skozi zanikanje neke določene nedoločnosti. Lepo..., a *nekaj* nam vendarle še vedno ne da miru: lahko res verjamemo etimologom? Najverjetneje, da da. Kljub temu pa poizkusimo njihovo trditev preizkusiti še po neizkustveni poti.

Vzemimo, da je resnična nasprotna trditev: »nekaj« je *zgolj in samo* »nek-kaj«; negacija mu ni lastna. Poglejmo, kam to vodi.

Kaj je »kaj« že vemo; na pojasnitev čaka še tisti »nek-«. Etimološko vzeto je »nek-« zanikan »kdo«, torej »ne-kdo«. »Nekaj« bi potemtakem pomenilo toliko kot »ne-kdo-kaj«.

A ker je, po analogiji (etimologiji po predpostavki ne verjamemo), ta »ne-kdo« zopet *zgolj in samo* »nek-kdo«, je »nekaj« nujno »nek-kdo-kaj«.

In ta novi »nek-« je (strukturno) enak tistemu prejšnjemu, tako da je »nek-kdo-kaj« v resnici »nek-kdo-kdo-kaj« in ta dalje naprej *ad infinitum*.

Mera določenosti tiste izvorne nedoločnosti v tem postopku sicer neprenehoma narašča, a popolnosti (zgolj po sebi samem) ne doseže nikdar.

Za samo možnost popolne določenosti sploh je potrebno v sam tisti (izvorni) »nekaj« (izvorno) pripustiti možnost negacije; mesto uporabe le-te je potem stvar izbire.

In smo spet pri Spinozi: *omnis determinatio est negatio*. Le da se je zdaj tudi sam *obstoje* možnosti izbire izkazal kot *nujen*.

Aufgehoben.

Zaključna opomba

Digresija je, priznam, nekoliko tendenciozna, a takšna je pač zgolj po nujnosti njej lastne (znanstvene) metode. V opravičilo naj dodam, da trdno verjamem, da so (v osnovi) vsi jeziki enako vredni, a to je že predmet neke druge razprave...

* * *

Dodatek.¹⁴

V zgodovini evropske (filozofske) misli Heglova filozofija nedvomno zavzema prav posebno mesto: je neka referenčna točka, do katere se vsak kasnejši filozofski poskus enostavno mora opredeliti, četudi (zgolj) s tem, da jo enostavno spregleda. Znotraj Heglove *Znanosti logike*, temeljnega in za marsikoga najtežje razumljivega dela njegovega filozofskega sistema, takšno prav posebno mesto pripade pojmu *Aufhebung*. Ta je, kot Nikolčina¹⁵ citira Derridaja, po Heglu »spekulativni pojem *par excellence* [...], ki je neprevedljivi privilegij nemščine«. Tako tudi ni presenetljivo, da »so bile v angleščini in še bolj dramatično v francoščini razprave o pomembnosti in pomenu tega pojma pogosto povezane z debatami o njegovem prevodu« (187); ob tem je zanimivo, da se za ruski

¹³ »Kaj« namreč, v kolikor je postavljen za sebe, izraža neko manjšo količino ali mero (določenosti) kake (nedoločene) reči. Tako nam denimo na tržnici kliče kakšna branjevka: 'Vzemite no še *kaj*... Korenček? Bučke?? Solato mam lépo... *Mogoče bi jajca???* ... Dajte noo... pa vam dam še *nekaj* za povrh!'

¹⁴ Gornje besedilo je sicer nastalo kot zaključena celota in morda deluje nekoliko kriptično, čeprav ne povsem namerno. Pričujoči *Dodatek* ga želi umestiti v strožji teoretski okvir.

¹⁵ Míglena Nikolčina, »Homonomija in heterotopija: spolna razlika in *Aufhebung*«, *Problemi 1-2/2007*, Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 2007, str.187-209 (v nadaljevanju se paginacije v oklepajih nanašajo na ta tekst).

jezikovni prostor »zdi, da takšnih debat ni bilo« (188).

Poleg pojma *Aufhebung*, ki je nekakšen motor heglovskega dialektičnega gibanja, pa v Heglovi *Logiki* prav posebno mesto pripade še *nečemu*. *Nekaj* namreč, kot *Etwas*, predstavlja izhodiščno kategorijo Heglove Logike; je mesto prve konkretizacije občega, od koder so pojmi 'bit', 'nič', 'postajanje' ter 'obstoj' tvorjeni vnazaj. »Nekaj je kot enostaven bivajoč odnos do sebe *prva negacija negacije*. Obstoj, življenje, mišljenje itn. se bistveno določijo kot nekaj *obstoječega, živega, mislečega* (jaz) itn. Ta določitev je *izredno pomembna*, če naj ne obstanemo pri občosti obstoja, življenja, mišljenja itn., ali tudi pri občosti *božanstva* (namesto pri Bogu)«. ¹⁶ Da prevajanje kategorije *nekaj nikoli nikjer ni bilo sporno* seveda ni presenetljivo, saj gre tu za enega najobičajnejših izrazov (indo)evropskih jezikov; v etimologijo oziroma strukturo besede se ne spušča nihče. ¹⁷

Nasproti angleškemu *something* oziroma francoskemu *quelque chose* nemški *etwas* sicer vsebuje določeno strukturo razliko: najprej določeneje določa poprej povsem nedoločeno *reč* (*thing, chose, was; kaj*), ob tem pa ima ta *reč*, tisti *kaj*, kot pri italijanskem *qualcosa*, v jeziku hkrati tudi funkcijo vprašalnega zaimka (*was, cosa; kaj*). Enako velja za slovanske jezike, le da je tu v izrazu, kot smo to pokazali v 'digresiji', tista (izvirna) nedoločnost *negirana*. Če še enkrat povzamemo dialektični moment *nečesa*, kot je bil ta izpeljan zgoraj: *nekaj* neko izvorno nedoločnost po eni strani ukinja (s tem, da tisti *kaj* enostavno negira), hkrati pa jo tudi ohranja, saj jo ravno določeneje določa, t.j. dviguje mero njene pojmovne določenosti; *ukinja – ohranja – dviguje*, prav kakor *Aufhebung*.

Nadalje je bilo pokazano, ¹⁸ da se ta dialektični moment ne izčrpa v svoji prvi iteraciji, temveč da, nasprotno, v (samo)določitvenem gibanju (pojma) vztraja poljubno dolgo. Določitvena predpona *nek-* namreč preide v pojem *nekdo* ¹⁹ in ta dalje v (potencialno) neskončni progres. Tisti izvorni *kdo* se, vidimo, paradokсно, heglovski, zares vzpostavi šele takrat, ko nase vzame tudi lastno negacijo.

Komentiranje *Aufhebung* je, kot Nikolčina navaja Nancyja, »program za splošni (in morda absolutni) komentar o Heglu, [...] vsaka velika študija Hegla pa [...] dejansko študija *Aufhebung*, in to upravičeno« (191). Alexandre Kojève, ruski filozof, katerega je, denimo, Lacan »priznaval za svojega edinega 'maître, ki ga je seznanil s Heglom« (195), že leta pred tem zapiše, da »bi lahko rekli, da je Heglova dialektika povzeta v eni sami temeljni kategoriji, kategoriji dialektične potlačitve (*Aufheben*)« (191). In dalje, v tekstu posvečenemu vlogi, ki jo je pri širjenju heglovskih študij v Franciji odigral še en ruski filozof, Alexander Koyré, se Jean Wahl sprašuje: »Kako neki bi prevajali *Aufhebung*? To je ključ do hegeljanizma.« (191).

V Rusiji se, kot rečeno, »zdi, da takšnih debat ni bilo. Vse od zgodnjega 19. stoletja pa do danes prevod *Aufhebung* kot *snyatie* in *aufheben* kot *snyat'* ni široko deloval le v filozofskem kontekstu, ampak je vnesel heglovski pogled tudi v običajno rabo besede« (188). Takšno pomanjkanje problematizacije prevajalske rešitve na (zahodnoevropske) poznavalce Heglove filozofije najverjetneje deluje nekoliko neresno; še posebej, ker gre tu za nekakšne 'novince' v filozofiji - 'ruska filozofija' se, denimo, v obdobju po Heglovi smrti praktično šele začne. Še več: celotno slovansko jezikovno-kulturno področje v zgodovinskem razvoju grške

¹⁶ G.W.F. Hegel, *Znanost logike I [1832]*, Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 2001, str. 108. Poudarek na 'izredno pomembna' je moj.

¹⁷ Hegel sicer ni brez občutka za tovrstna izvajanja. Tako ob obravnavi pojma *obstoj* zapiše: »[t]o ni gola bit, temveč *obstoj* [*Dasein*]; etimološko vzeto: bit na nekem določenem mestu; vendar pa ta prostorska predstava ne sodi sem« (*op.cit.* str.102). S slovenskim izrazom *obstoj* teh težav ni.

¹⁸ Podnaslov *Aufhebungsverfahren*, ki ta prikaz uvaja, je sicer v nemškem jeziku strokovni pravniški termin, ki pomeni 'postopek za razveljavitev'; tu ga seveda beremo v skladu s siceršnjo dialektično naravo glagola *aufheben*.

¹⁹ Ta prehod bi se morda komu zdel sumljiv, a je utemeljen tako semantično kot etimološko. Semantično vzeto sicer ni nujen, je pa vsekakor možen (npr. 'nek človek' = nekdo, 'nek stroj' = nekaj); etimološko je *nek* tvorjen na podlagi nikalnice ter praslovanskega vprašalnega zaimka **kъ* 'kdo'.

zastavitve filozofije ni imelo nobene (vidnejše)²⁰ vloge. Ta je bila namreč (vsaj do Hegla) formalno praktično v celoti izpeljana znotraj *kentumske*²¹ veje indoevropskih jezikov: grščine v starem, latinščine v srednjem, ter (predvsem) angleščine, francoščine in nemščine v novem veku.

Ob tem je potrebno poudariti, da ruski *snyatie* niti ni kaj ustrežnejši prevod *Aufhebung*, kot pa ga ponujajo zahodnoevropski jeziki. *Snyatie* namreč pomeni predvsem »spraviti dol, sneti oziroma zrušiti« (188), medtem ko glede *Aufhebung* »Hegel vztraja, da je njegova izjemna kvaliteta [...] v tem, da zajema pomen ukinitve in ohranitve in se ne premakne navzgor, kaj šele navzdol. A vendar, navzdol gre vzhodno od Nemčije in navzgor zahodno od nje« (193).²²

V Rusiji je sicer, kot piše Nikolčina, prišlo do »množične, goreče, precej zgodnje in, kot se je včasih trdilo, usodne recepcije Heglove filozofije [...], ki je Hegla naredila za 'živečo dramatis persono v zgodovini [ruskega] mišljenja 19. stoletja'²³ in celo za 'rusko usodo'²⁴« (188). Usmerjenost *snyatie* navzdol bi morda lahko povezali tudi z vplivom marksistično-materialističnega obrata nemškega klasičnega idealizma na Vzhod, ki po dinamiki, obsegu in posledicah v zgodovini zahodne filozofije ostaja brez primere, a pustimo to tu ob strani in se vrnimo k Heglovi *Logiki*.

Kot smo pokazali zgoraj, je v slovanskih jezikih moment nemškega izraza *Aufhebung*, ki (od zunaj) poganja heglovsko dialektično gibanje pojma, vsebovan neposredno v njeni izhodiščni kategoriji: v izrazu *nekaj*. Ta tisti izvorni *kaj* nedvomno tako ukinja kot tudi ohranja; in dalje, ni dvoma, »da Heglov sistem oriše nenehno vzpenjajoče se gibanje« (193), a v primeru *nečesa* ta ne dviguje ničesar (kar sicer pri Derridajevem prevodu *Aufhebung* kot *relevé* skrbi Nikolčino) drugega kot zgolj *mero lastne pojmovne določenosti*.

Zdi se torej, da so izjave tipa »vsi v Rusiji govorijo heglovski jezik, kajti [, kot je zapisal Kirjevski, verjetno prvi Rus, ki je poslušal Heglova predavanja,] 'je v zraku, ki ga dihamo'« (188) kljub vsemu utemeljene. Utemeljitev, kolikor naj bo ta znanstvena, seveda ni iskati v »zraku, ki ga dihamo«; razkriva se predvsem v jeziku, ki ga govorimo. Ob tem pa ne gre zgolj za besedišče, temveč predvsem tudi za strukturne oziroma besedotvorne značilnosti slovanskih jezikov.

Ne le Rusi, celoten slovanski svet »govori heglovski jezik«; ali drugače: *heglovska dialektična logika je* (vsaj kolikor je *Aufhebung* njeno bistveno določilo) *logika slovanskih jezikov*.

²⁰ Nekatere pomembne vzpodbude, predvsem na področju (za razvoj filozofije relevantnih) znanstvenih dosežkov, pa so vendarle prihajale tudi s 'te' strani; naj na tem mestu omenimo le Nikolaja Kopernika.

²¹ Indoevropske jezike tradicionalno delimo na *kentumske* in *satemske*; poenostavljeno rečeno so *satemski* tisti, ki imajo na začetku besede, ki pomeni 'sto', sičnik ali šumnik, *kentumski* pa (vsaj v starejši razvojni fazi) mehkonobni pripornik ali zapornik ('k' ali 'h'). V evropskem geografskem prostoru sodijo med *satemske* balto-slovanska jezikovna veja ter albanščina, zunaj Evrope pa še iranski, nuristanski in indijski jeziki ter armenščina.

²² Južno od Nemčije pa *Aufhebung* vendarle, kot kaže, ne premika niti navzdol niti navzgor. Ustaljen slovenski prevod, glagolnik *odprava*, najprej pomeni, da *nekaj* (kak pojav ali stanje, npr. izkoriščanje, suženjstvo, posledice potresa, stari družbeni red, šolnine, zastoji v prometu) preneha obstajati, pomeni pa tudi povzročiti oziroma narediti kaj za to, da *nekaj* ali *nekdo* (kaka reč ali oseba oziroma skupina) zgolj spremeni svoj položaj oziroma odide, pri čemer pa ohrani vsa svoja bistvena določila. To umanjkanje vsakršnega gibanja navzgor sicer je določena pomanjkljivost izraza, a ima slovenska prevajalska rešitev nek drug zanimiv moment. *Odpraviti* namreč sestoji iz predpone *od-* 'proč, stran' ter glagola *praviti* 'pripovedovati'. Praslovansko **práviti* je dalje izpeljano iz **právъ* 'pravi, resničen' in torej prvotno pomeni **govoriti prav, govoriti resnico*; **právъ* je dalje, preko indoevropskega korena **pr̥d̥h₂* soroden tudi s pslovan. **pr̥vъ*, katerega prvotni pomen je verjetno 'na čelu stoječ, prvi'. *Odpraviti* tako označuje predvsem neko *verbalno* dejanje, ki je odpoved veljavnosti (primata) neke (dotlej veljavne) resnice.

²³ A.I. Volodin, *Gegel i Russkaja socialističeskaja misl XIX veka*, Misl, Moskva 1973, str. 6.

²⁴ Oleg Sumin, *Gegel kak sudba Rossii*, Malvina, Sofija 1997.

* * *

»'Rusko govorim v petnajstih jezikih,' je rekel še en vpliven Rus [...], poliglotski strukturalist Roman Jakobson« (194), ki je (med drugim) zapisal tudi tole: »[s]kupne izoglose pričajo o bližnjem in dolgotrajnem sosedstvu [slovanskih jezikov] z germanskimi, iranskimi, verjetno traško-frigijskimi, najbolj pa z baltskimi jeziki [...] Stare [slovanske] izposojenke iz iranščine se nanašajo večinoma na duhovno, tiste iz germanščine pa na materialno kulturo.«²⁵ Zakaj tako? Zdi se logično, da pač zato, ker so imela germanska ljudstva 'več pojma' o materialni, iranska pa o duhovni kulturi;²⁶ tovrstno pojmovnost (za nemški jezik) razvije šele Hegel, prav kakor se je »'poststrukturalizem' začel konec dvajsetih let v Rusiji, še preden je kdo na Zahodu slišal za sam strukturalizem.«²⁷

Literatura

- Dolar M.* Polpremi govor / M. Dolar // Problemi 3-4 / 2006. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 2006.
- Hegel G.W.F.* Znanost logike I [1832] / G.W.F. Hegel. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 2001.
- Jakobson R.* Lingvistika i poetika / R. Jakobson. Beograd: Nolit, 1966.
- Nikolčina M.* Homonimija in heterotopija: spolna razlika in Aufhebung / M. Nikolčina // Problemi 1-2/2007. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 2007.

²⁵ Navajam po srbskem prevodu Jakobsonovega članka *Comparative Slavic Phonology* v: Roman Jakobson, *Lingvistika i poetika*, Beograd: Nolit, 1966, str.279.

²⁶ Da Zahod prednjači v (zgodovinskem) razvoju materialne kulture je dokaj očitno, v tematizacijo Vzhoda pa se tu ne moremo spuščati.

²⁷ Mladen Dolar, »Polpremi govor«, *Problemi 3-4/2006*, Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 2006, str.190.